

Strasbourg, 8.3.2016
COM(2016) 127 final

ANNEX 1

PRILOGA

Prvi predhodni oris evropskega stebra socialnih pravic

Spremni dokument

**K SPOROČILU KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU,
EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Začetek posvetovanja o evropskem stebru socialnih pravic

{SWD(2016) 50 final}

{SWD(2016) 51 final}

Kazalo

POGLAVJE I ENAKE MOŽNOSTI IN DOSTOP DO TRGA DELA

1. *Spretnosti, izobraževanje in vseživljenjsko učenje*
2. *Prožne in varne pogodbe o zaposlitvi*
3. *Varni poklicni prehodi*
4. *Aktivna pomoč pri zaposlovanju*
5. *Enakost spolov in usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja*
6. *Enake možnosti*

POGLAVJE II POŠTENI DELOVNI POGOJI

7. *Pogoji za zaposlitev*
8. *Plače*
9. *Varnost in zdravje pri delu*
10. *Socialni dialog in udeležba delavcev*

POGLAVJE III USTREZNA IN VZDRŽNA SOCIALNA ZAŠČITA

11. *Integrirane dajatve iz naslova socialne pomoči in storitve*
12. *Zdravstveno varstvo in dajatve za primer bolezni*
13. *Pokojnine*
14. *Nadomestilo za primer brezposelnosti*
15. *Minimalni dohodek*
16. *Nadomestila za invalidnost*
17. *Dolgotrajna oskrba*
18. *Otroško varstvo*
19. *Nastanitev*
20. *Dostop do osnovnih storitev*

Pojasnilo

V tej prilogi je predstavljen prvi predhodni oris evropskega stebra socialnih pravic za posvetovanje z najširšo javnostjo. Steber je zasnovan tako, da bi bil vzpostavljen v euroobmočju, odprt pa bi bil tudi za druge države članice, ki bi se mu lahko pridružile prostovoljno.

Izhodišče stebra so socialni cilji in pravice, uzakonjene v primarnem pravu EU, ki ga sestavljajo Pogodba o Evropski uniji (PEU), Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah in sodna praksa Sodišča Evropske unije. Da bi bila podlaga za posvetovanje dovolj široka, se steber dotika področij, na katerih je EU pristojna za sprejemanje zakonov, in drugih področij, na katerih so primarno pristojne države članice, vloga EU pa je predvsem podporna in dopolnilna. Zgleduje se tudi po praksah na nacionalni ravni in mednarodnih pravnih virih.

V zasnovi stebra se obstoječe pravice ne formulirajo na novo ali spreminjajo, temveč ostajajo v veljavi. Njegov cilj je dopolniti obstoječe pravice s podrobno navedbo bistvenih načel, ki bi morala udeležnim državam članicam postati skupna pri izvajanju njihove zaposlovalne in socialne politike, s posebnim poudarkom na potrebah in izzivih, s katerimi se sooča euroobmočje. Steber bi moral po vzpostavitvi postati referenčni okvir za pregled zaposlovalne in socialne uspešnosti udeleženih držav članic in pospeševanje reform na nacionalni ravni, zlasti pa bi moral postati vodilo za obnovljeno konvergenco znotraj euroobmočja.

Načela, predstavljena tukaj, so razvrščena glede na 20 področij politike, ki veljajo za bistvena za dobro delujoče in poštene trge dela ter mreže socialne varnosti. Upoštevajo ekonomske in socialne vidike, zelo raznolike položaje v Evropi ter spreminjajoče se razmere na terenu. Obravnavajo vprašanja, ki so osrednjega pomena za bolj poglobljeno in pravičnejšo ekonomsko in monetarno unijo, kot je potreba po spodbujanju konkurenčnosti, večji udeležbi na trgu dela, oblikovanju primerne minimalne ravni socialne zaščite, polni uporabi človeškega potenciala, zagotovitvi vzdržnosti javnih financ ter večji prilagodljivosti in odpornosti gospodarskih struktur.

Načela, predstavljena tukaj, veljajo za državljane EU in državljane tretjih držav z zakonitim prebivališčem, aktivne ali neaktivne, v skladu z besedilom vsakega načela. Izraz „delavec“ za namene tega posvetovanja pomeni osebo, ki v določenem obdobju opravlja storitve za drugo osebo in za to prejme plačilo ter se ravna po navodilih navedene osebe predvsem glede določanja časa, kraja in vsebine svojega dela.

Izraz „samozaposlen“ pomeni vse osebe, ki opravljajo pridobitno dejavnost za svoj račun. Izraz „zaposlene osebe“ pomeni tako delavce kot tudi samozaposlene. Področje uporabe teh izrazov bo treba med posvetovanjem morda še natančneje opredeliti.

Izbira in ubeseditev načel med drugim izhajata iz obstoječih navodil v okviru evropskega semestra za usklajevanje ekonomskih politik, sekundarne zakonodaje EU in navodil „mehkega prava“, če obstajajo. Za boljšo umestitev vsakega načela so v orisu navedeni glavni odprti izzivi, opozarja se na možno dodano vrednost vsakega načela in, kjer je primerno, so v okvirčkih navedene ustrezne pravice iz primarnega prava. O teh načelih bi morala med posvetovanji potekati široka razprava, v okviru katere bi jih bilo treba natančneje opredeliti, da bi bil lahko predlog evropskega stebra socialnih pravic dokončno oblikovan leta 2017.

POGLAVJE I ENAKE MOŽNOSTI IN

DOSTOP DO TRGA DELA

1. Spretnosti, izobraževanje in vseživljenjsko učenje

Osnovna znanja na področju jezika, bralne in matematične pismenosti ter informacijskih in komunikacijskih tehnologij, na katerih temelji učenje, so še vedno izziv za precejšen del populacije, od otrok do odraslih. Za večjo kakovost in ustreznost rezultatov izobraževanja morajo sistemi izobraževanja in usposabljanja postati uspešnejši, pravičnejši ter se morajo bolje odzivati na potrebe trga dela in družbene potrebe. Enak dostop do osvajanja osnovnih spretnosti in ključnih kompetenc v začetnem izobraževanju ne glede na ekonomske možnosti je treba dopolniti s kakovostnimi možnostmi za odrasle, da osvojijo osnovna znanja in ključne kompetence skozi vse življenje. Zaradi staranja prebivalstva, daljše delovne dobe in povečanega priseljevanja državljanov tretjih držav so potrebni dodatni ukrepi za nadgradnjo znanj in vseživljenjsko učenje, ki bodo omogočili uspešno prilagajanje tehnološkemu preoblikovanju in hitrim spremembam na trgu dela.

- a. *Vsem osebam mora biti omogočen dostop do kakovostnega izobraževanja in usposabljanja skozi vse življenje, da bi lahko osvojile zadostna osnovna znanja in ključne kompetence za aktivno udeležbo v družbi in zaposlitev. Nizkokvalificirane mlade in delovno sposobne odrasle je treba spodbujati k nadgradnji znanj in spretnosti.*

Člen 14 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Vsakdo ima pravico do izobraževanja in dostopa do poklica in nadaljnega usposabljanja. Ta pravica vključuje možnost brezplačnega obveznega šolanja.*

Člena 165 in 166 PDEU določata, da Unija izvaja politiko poklicnega usposabljanja in prispeva k razvoju kakovostnega izobraževanja s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami ter s podpiranjem in dopolnjevanjem njihovih dejavnosti,

2. Prožne in varne pogodbe o zaposlitvi

Prožne pogodbe lahko olajšajo vstop na trg dela in spodbujajo menjavo zaposlitve, delodajalcem pa omogočajo, da se odzovejo na spremembe v povpraševanju. V digitalnem gospodarstvu se delovni vzorci spreminjajo in nastajajo nove oblike dela, kot je samozaposlitev. Zaradi tega so načini za vstop na trg dela bolj raznoliki in pripomorejo k temu, da ljudje ostanejo aktivni. Vendar pa so v različnih pogodbah o zaposlitvi še vedno velike razlike glede pogojev zaposlitve.

Poleg tega obstajajo „siva območja“, kot sta „odvisna“ in „navidezna“ samozaposlitev, zaradi katerih nastajajo nejasne pravne razmere in prepreke, ki otežujejo dostop do socialne zaščite. Taki pojavi bi lahko povzročali nastanek prekarnosti in/ali dvotirnega trga dela, razdeljenega na segmente, kar bi oviralo produktivnost in vodilo v izključenost. Začasno zaposlovanje lahko poveča nevarnost nastanka prekarnosti zaradi nižje ravni zaščite pred odpuščanjem, nižjega plačila ter omejenega dostopa do socialne zaščite in usposabljanja. S premikom v smeri vrst pogodb, v katerih so jamstva in stroški primerljivi, bi začasna zaposlitev lahko pomenila odskočno desko za stalno, zanesljivo zaposlitev, hkrati pa bi okrepila odpornost trgov dela na pretese.

- a. *Zagotoviti je treba enako obravnavanje ne glede na pogodbo o zaposlitvi, razen če je različna obravnava upravičena iz objektivnih razlogov. Preprečiti je treba napačno uporabo ali zlorabo prekarnih in začasnih delovnih razmerij.*
- b. *Prožni pogoji za zaposlitev lahko odprejo vrata na trg dela in ohranijo zmožnost delodajalcev, da se hitro odzovejo na spremembe v povpraševanju; toda zagotoviti je treba prehod k pogodbam za nedoločen čas.*

Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju delovnih pogojev.

3. Varni poklicni prehodi

Poklicno življenje postaja vse bolj raznoliko, zajema več delovnih mest in oblik zaposlitve, prekinitve delovne poti, večjo mobilnost in spremembe poklica skozi življenje. Če želimo kar najbolje izkoristiti tehnološko preoblikovanje in hitre spremembe na trgih dela, je treba nuditi hitrejšo in boljšo pomoč pri prehodih med zaposlitvami in poklici ter pri redni nadgradnji znanj in spretnosti skozi celotno poklicno življenje.

V nadgradnjo znanj in spretnosti morajo vlagati delavci kot posamezniki, podjetja in družba. Nekatere pravice do socialne zaščite, kot so poklicne pokojnine, nadomestila za primer brezposelnosti, zdravstveno zavarovanje ali pravice do usposabljanja, je včasih težko prenesti ob menjavi delovnega mesta, pa tudi ob začetku samozaposlitve jih ni mogoče ovrednotiti ali ohraniti kot pridobljene. Nasprotno pa nekatere pravice iskalcev zaposlitve ali neaktivnih oseb ne bi smele odvracati od ponovne zaposlitve ali ustanovitve lastnega podjetja.

- a. *Vse delovno sposobne osebe morajo imeti dostop do pomoči pri iskanju zaposlitve, prilagojene posamezniku, ter jih je treba spodbujati k usposabljanju in nadgradnji znanj in spretnosti, da bi izboljšale svoje možnosti na trgu dela ali v podjetništvu in da bi lahko hitreje zamenjale delovno mesto ali poklic.*

- b. *Za lažji prehod med zaposlitvami in poklici je treba zagotoviti ohranitev in prenosljivost socialnih pravic ter pravic do usposabljanja, pridobljenih skozi poklicno pot.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za cilj spodbujanja zaposlovanja. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

4. Aktivna podpora zaposlovanju

Zaradi trajne, ponavljajoče se in dolgotrajne brezposelnosti, zlasti pri mladih in nizkokvalificiranih osebah, so potrebni primerna in ciljno usmerjena pomoč pri (ponovni) zaposlitvi ter ukrepi za razvoj znanj in spretnosti, kvalifikacij ali delovnih izkušenj, da jim bo omogočen vstop v nove poklice. Hiter in uspešen dostop do takih ukrepov lahko prepreči izključitev s trga dela in socialno izključenost.

- a. *Vsem osebam, mlajšim od 25 let, mora biti v štirih mesecih po nastopu brezposelnosti ali končanem formalnem izobraževanju ponujena kakovostna zaposlitev, nadaljevalno izobraževanje, vajeništvo ali pripravništvo.*
- b. *Zagotovljeno mora biti tudi, da se registriranim dolgotrajno brezposelnim osebam ponudi poglobljena individualna ocena, svetovanje in dogovor o vključitvi na trg dela, ki mora zajemati individualno ponudbo storitev in določitev enotne kontaktne točke, in sicer najpozneje 18 mesecev po nastopu brezposelnosti.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za cilj spodbujanja zaposlovanja. Člen 153 določa tudi, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic za spodbujanje vključevanja oseb, ki so izključene s trga dela.

5. Enakost spolov ter usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja

Ženske so v zaposlovanju še vedno zastopane premalo, toda preveč v delu s krajšim delovnim časom in slabše plačanih sektorjih, njihova urna postavka pa je nižja, čeprav so po izobrazbi presegle moške. Pomoč pri njihovi udeležbi na trgu dela je ključnega pomena za zagotovitev enakih možnosti, glede na staranje delovne sile pa postaja tudi ekonomsko nujna.

Nezadostna ureditev dopusta in varstva otrok ter drugih vzdrževanih družinskih članov lahko osebe, ki so odgovorne za oskrbo, predvsem ženske, odvrne od tega, da bi še naprej delale na svojem delovnem mestu ali se znova zaposlile. Med ovirami za

udeležbo žensk na trgu dela so tudi pomanjkanje ustreznih politik usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, fiskalni odvračilni dejavniki za prejemnike drugega dohodka ali pretirana obdavčitev dela ter stereotipi na študijskem in poklicnem področju.

Samozaposleni ali delavci, ki niso zaposleni za nedoločen čas s polnim delovnim časom, nimajo enakega dostopa do plačanega družinskega dopusta ali sistemov zavarovanja. Poleg tega se zaradi premajhnih možnosti in spodbud za to, da bi dopust vzeli moški, še krepi vloga žensk kot glavnih skrbnikov, kar negativno vpliva na zaposlovanje žensk.

Več priložnosti za prožno organizacijo dela nudi deloma tudi digitalno okolje in kombinacija več poklicev v ekonomiji delitve. Prožne delovne ureditve lahko pripomorejo tudi k lažjemu usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja, saj lahko tako zaposlene osebe kot tudi podjetja prilagajajo delovni čas in vzorce svojim potrebam.

- a. *Spodbujati je treba enakost spolov na trgu dela in v izobraževanju, zagotavljati enako obravnavanje na vseh področjih, vključno s plačilom za delo, odpravljati prepreke za udeležbo žensk in preprečevati poklicno segregacijo.*
- b. *Vsi starši in osebe, ki so odgovorne za oskrbo, morajo imeti dostop do ustreznih ureditev dopusta za otroke in druge vzdrževane sorodnike ter dostop do storitev oskrbe¹. Spodbujati je treba enako izrabo dopusta med spoloma, in sicer z ukrepi, kot je zagotavljanje plačanega dopusta za starše, tako moške kot ženske.*
- c. *V dogovoru med delodajalci in delavci se omogočijo in spodbujajo prožne ureditve dela, tudi na področju delovnega časa, ob upoštevanju potreb delavcev in delodajalcev.*

¹ V skladu z načeli 17–18.

Člen 33 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Za uskladitev družinskega in poklicnega življenja ima vsakdo pravico do varstva pred odpustitvijo zaradi materinstva ter pravico do plačanega porodniškega in starševskega dopusta ob rojstvu ali posvojitvi otroka.*

Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju delovnega okolja, delovnih razmer ter enakosti moških in žensk glede priložnosti na trgu dela in obravnave pri delu.

Poleg tega člen 24 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Enakost žensk in moških se mora zagotoviti na vseh področjih, vključno z zaposlovanjem, delom in plačilom za delo. Načelo enakosti ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih v korist nezadostno zastopanega spola.*

Člen 3 PEU določa, da se Unija bori proti socialni izključenosti in diskriminaciji. Poleg tega člen 8 PDEU določa, da si Unija prizadeva odpraviti neenakosti in spodbujati enakost med moškimi in ženskami. Člen 19 PDEU določa, da lahko Unija sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic glede vključevanja oseb, ki so izključene s trga dela, ter spodbuja enakost žensk in moških glede priložnosti na trgu dela in obravnave pri delu.

6. Enake možnosti

Diskriminacija na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti je v vsej Uniji nezakonita. Kljub temu nekatere skupine težko vstopajo v svet dela. Zlasti državljani tretjih držav in etnične manjšine so v zaposlovanju nezadostno zastopani in jim bolj grozi nevarnost revščine in socialne izključenosti. Pomembno je odstraniti prepreke za njihovo udeležbo, med katerimi so lahko tudi jezikovne ovire ali vrzeli v priznavanju spretnosti in kvalifikacij. Glede diskriminacije na podlagi državljanstva ali narodnosti izkušnje s terena kažejo na slabo ozaveščenost delodajalcev o nediskriminatornih zaposlovalnih praksah in diskriminiranih oseb o njihovih pravicah.

Pomoč pri njihovi udeležbi na trgu dela je ključnega pomena za zagotovitev enakih možnosti, glede na staranje delovne sile pa postaja tudi ekonomsko nujna.

a. Krepi je treba udeležbo nezadostno zastopanih skupin na trgu dela, pri čemer mora biti na vseh področjih zagotovljeno enako obravnavanje, tudi z ozaveščanjem in odpravljanjem diskriminacije.

Člen 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Prepovedana je vsakršna diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnostni manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.*

Člen 3 PEU določa, da se Unija bori proti socialni izključenosti in diskriminaciji. Poleg tega člen 8 PDEU določa, da si Unija prizadeva odpraviti neenakosti in spodbujati enakost med moškimi in ženskami. Člen 19 PDEU določa, da lahko Unija sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na

podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic glede vključevanja oseb, ki so izključene s trga dela, ter spodbuja enakost žensk in moških glede priložnosti na trgu dela in obravnave pri delu.

POGLAVJE II POŠTENI DELOVNI POGOJI

7. Pogoji za zaposlitev

Zaradi novih oblik prožnega zaposlovanja je treba še skrbneje navesti naravo, obseg ali trajanje dela, določiti delodajalce in ustrezno stopnjo socialne zaščite ter preprečiti zlorabo med poskusno dobo. Decentralizirane, samoorganizirane oblike dela sicer lahko okrepijo avtonomijo delavcev in pospešijo razvoj podjetja, vendar je ozaveščenost o pravicah zaradi njih nižja, zahteve o obveščanju za delodajalce pa nejasne. Sedanje pravne določbe EU o obveščanju zaposlenih o pogojih za zaposlitev se ne uporabljajo od nastopa zaposlitve in jih je v vse bolj transnacionalnih, mobilnih, digitalnih in vse manj krajevno vezanih poslovnih modelih težje uporabljati. Ker je ureditev odpovedi pogodb za nedoločen čas zapletena, draga in negotova, podjetja nerada zaposlujejo, pa tudi veljavna pravila se zaradi take ureditve izvršujejo neenako.

- a. *Vsakega delavca je treba pred nastopom zaposlitve pisno seznaniti z njegovimi pravicami in obveznostmi, ki izhajajo iz delovnega razmerja.*
- b. *Če obstaja poskusna doba, mora biti razumno dolga; delavci morajo biti z njenimi pogoji seznanjeni, preden se začne.*
- c. *Odpust delavca mora biti obrazložen, odpovedni rok mora biti razumno dolg, obstajati morata tudi ustrezno nadomestilo ter dostop do hitre in učinkovite pritožbe v okviru nepristranskega sistema reševanja sporov.*

Člen 30 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Vsak delavec ima pravico do varstva pred neupravičeno odpustitvijo v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.*

Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme direktive, v katerih so določene minimalne zahteve, ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju delovnih pogojev in za varstvo delavcev v primeru prenehanja pogodbe o zaposlitvi.

8. Plače

Minimalne plače na ustrezni ravni delavcem in njihovim družinam zagotavljajo dostojen življenjski standard ter jim pomagajo, da ne zapadejo v revščino zaposlenih. Široko področje uporabe preprečuje izkrivljanje, ki bi povzročilo nastanek dvotirnega trga dela. Predvidljivo gibanje plač je pomembno za stabilno poslovno okolje. Višina minimalne plače mora biti taka, da bodo imeli nekvalificirani delavci še vedno možnost za zaposlitev in da se bo brezposelnim in neaktivnim osebam zaposlitev izplačala. Izkazalo se je, da je ohranjanje gibanja plač v skladu s produktivnostjo bistvenega pomena za konkurenčnost, zlasti v euroobmočju.

- a. *Vsaka zaposlitev mora biti pošteno plačana in mora omogočati dostojen življenjski standard. Mehanizem določanja minimalne plače mora biti pregleden in predvidljiv, tako da bo zaščitil dostop do zaposlitve in ohranjal motivacijo za iskanje dela. Gibanje plač mora biti v skladu z gibanjem produktivnosti, in sicer v dogovoru s socialnimi partnerji in v skladu z nacionalnimi praksami.*

9. Varnost in zdravje pri delu

Manj stabilna delovna razmerja, novi delovni vzorci in staranje delovne sile so prinesli nove izzive za zdravje in varnost pri delu. Zagotavljanje varstva vseh delavcev pred poklicnimi poškodbami in zdravstvenimi težavami ne glede na obliko zaposlitve in odpravljanje „sivih območij“, kot sta „odvisna“ in „navidezna“ samozaposlitev, zaradi katerih nastajajo nejasni pravni položaji, so pomembna priložnost za zmanjšanje prekarnosti in socialnih stroškov ter izboljšanje produktivnosti podjetij. Za krepitev prizadevanj za ponovno vključevanje in rehabilitacijo je potrebna večja udeležba delodajalcev pri ponovnem usposabljanju in prilagoditvi delovnih mest. Vendar pa izvrševanje preventivnih in popravnih ukrepov še vedno obremenjuje mala podjetja.

- a. *Zagotoviti je treba ustrezno raven varstva pred vsemi nevarnostmi, ki lahko nastanejo pri delu, ob ustrezni pomoči pri njenem izvajanju, predvsem za mikropodjetja in mala podjetja.*

Člen 31 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: Vsak delavec ima pravico do zdravih in varnih delovnih pogojev ter delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo.

Člen 153 PDEU določa, da EU sprejema direktive, v katerih so določene minimalne zahteve, ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic za izboljšanje delovnega okolja z namenom varovanja zdravja in varnosti delavcev.

10. Socialni dialog in udeležba delavcev

Za dobro delujoč socialni dialog so potrebni avtonomni in reprezentativni socialni partnerji, ki lahko sprejemajo kolektivne pogodbe. Glede na upad organizacijske gostote in reprezentativnosti morajo socialni partnerji še okrepiti svoje zmožnosti za sodelovanje v bolj delujočem in uspešnem socialnem dialogu. Vključenost socialnih partnerjev na ravni EU in nacionalni ravni je bistvenega pomena za uspešno zasnovo in izvajanje ekonomskih in socialnih politik, tudi pri prizadevanjih za ohranitev zaposlitve v obdobjih upada gospodarske rasti. Poleg tega je zaradi novih organizacijskih oblik, kot so v storitvenem sektorju in digitalnem gospodarstvu, udeležba delavcev neenaka, njihovo obveščanje in posvetovanje z njimi pa bolj zapletena.

- a. *Potrebno je posvetovanje s socialnimi partnerji glede zasnove in izvajanja politik zaposlovanja in socialnih politik. Spodbujati jih je treba k oblikovanju kolektivnih pogodb v zadevah, ki jih zadevajo, ter spoštovati nacionalne tradicije, njihovo avtonomijo in pravico do kolektivnih ukrepov.***
- b. *Vsem delavcem oziroma njihovim predstavnikom, tudi tistim, ki delajo digitalno in/ali čezmejno, je treba omogočiti pravočasno obveščanje in posvetovanje, zlasti v primeru kolektivnega odpuščanja, prenosa, prestrukturiranja in združitve podjetij.***

Člena 12 in 27 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določata: Vsakdo ima pravico do mirnega zbiranja in združevanja na vseh ravneh, zlasti na področju političnih, sindikalnih in državljanskih zadev, kar vključuje pravico vsakogar, da skupaj z drugimi zaradi zaščite svojih interesov ustanavlja sindikate in se vanje včlanjuje. Delavcem ali njihovim predstavnikom se morajo na ustreznih ravneh pravočasno zagotoviti informacije in možnost posvetovanja v primerih in pod pogoji, določenimi s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

Člen 28 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: Delavci in delodajalci ali njihove organizacije imajo v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji pravico pogajati se in sklepati kolektivne pogodbe na ustreznih ravneh, v primeru nasprotja interesov pa do kolektivnih ukrepov za obrambo svojih interesov, vključno s stavko.

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za cilj spodbujanja socialnega dialoga. Člen 152 PDEU določa, da Unija priznava in spodbuja vlogo socialnih partnerjev na ravni Unije in pospešuje dialog med njimi. Člen 153 PDEU določa, da Unija sprejme minimalne zahteve ter podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju obveščanja delavcev in posvetovanja z njimi ter zastopanja in kolektivne obrambe interesov delavcev in delodajalcev. Člena 154 in 155 PDEU vodstvu in delavcem dajeta vlogo v zakonodajnem postopku.

POGLAVJE III USTREZNA IN VZDRŽNA SOCIALNA ZAŠČITA

11. Integrirane dajatve iz naslova socialne pomoči in storitve

V nekaterih primerih je ljudem otežen dostop do potrebne pomoči zaradi velikega števila dajatev in storitev, agencij in postopkov za oddajo vloge. Ker dajatve in storitve niso integrirane, so manj uspešne pri odpravljanju revščine ter podpori vključevanju v družbo in na trg dela. Ključnega pomena za učinkovito podporo je trojna uskladitev dajatev iz naslova socialne pomoči, aktivne podpore in socialnih storitev. Taka uskladitev bi morala zadevati upravičenost in kritje, usklajene ponudbe pomoči in ohranjanje določenih pravic ob ponovni zaposlitvi ali samozaposlitvi. Boljša integracija dajatev in storitev lahko izboljša stroškovno učinkovitost socialne zaščite.

- a. *Potrebna je integracija dajatev in storitev socialne zaščite v največji možni meri, da bi okrepili doslednost in uspešnost teh ukrepov ter pomagali pri vključevanju v družbo in na trg dela.***

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito in boj proti izključenosti. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, posodobitve sistemov socialne zaščite in vključevanje oseb na trg dela.

12. Zdravstveno varstvo in dajatve za primer bolezni

Zaradi staranja prebivalstva in visokih stroškov zdravljenja je pritisk na finančno vzdržnost sistemov zdravstvenega varstva in zmožnost zagotavljanja ustreznega zdravstvenega varstva za vse čedalje hujši. Visoki stroški zdravljenja v primerjavi z dohodki ali predolge čakalne dobe so dokazano ključni dejavniki, ki onemogočajo dostop do zdravstvenega varstva. Da bi omogočili splošen dostop do visokokakovostne oskrbe ob zagotavljanju finančne vzdržnosti sistemov zdravstvenega varstva ter spodbujali stroškovno učinkovito zdravstveno varstvo, promocijo zdravja in preprečevanje bolezni, si moramo bolj prizadevati za odpornejše, učinkovitejše in uspešnejše sisteme zdravstvenega varstva, tako pa bi imeli sistemi zdravstvenega varstva tudi več možnosti za soočanje z izzivi. Zagotavljanje splošnega dostopa do zdravstvenega varstva in odprava neenakosti na področju zdravja bosta okrepila socialno kohezijo in izboljšala gospodarske rezultate.

Ureditve dajatev za primer bolezni in/ali plačanega bolniškega dopusta so zelo različne glede čakalne dobe, trajanja, stopnje nadomestila in kontrolnih mehanizmov. Zagotovitev ustrezne najnižje stopnje nadomestila za primer bolezni ter spodbujanje rehabilitacije in ponovnega vključevanja ob hkratnem zagotavljanju finančne vzdržnosti takih programov je še vedno izziv.

- a. *Vsakdo mora imeti pravočasen dostop do kakovostnega preventivnega in kurativnega zdravstvenega varstva, potreba po zdravstvenem varstvu pa ne sme povzročati revščine ali finančne stiske.*
- b. *Sistemi zdravstvenega varstva morajo spodbujati stroškovno učinkovito zagotavljanje varstva ob hkratni močnejši promociji zdravja in preprečevanju bolezni, da bi izboljšali odpornost in finančno vzdržnost sistemov zdravstvenega varstva.*
- c. *Vsem delavcem, ne glede na vrsto pogodbe o zaposlitvi, mora biti med boleznijo zagotovljen ustrezno plačan bolniški dopust; spodbujati je treba udeležbo samozaposlenih v sistemih zavarovanja. Spodbujati je treba uspešno ponovno vključevanje in rehabilitacijo za hitro vrnitev na delo.*

Člen 35 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Vsakdo ima pravico do preventivnega zdravstvenega varstva in do zdravniške oskrbe v skladu s pogoji, ki jih določajo nacionalne zakonodaje in običaji. Pri opredeljevanju in izvajanju vseh politik in dejavnosti Unije se zagotavlja visoka raven varovanja zdravja ljudi.* Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do socialne varnosti /.../ v primeru bolezni.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev ter posodobitve sistemov socialne zaščite.

Člen 168 PDEU določa, da se pri opredeljevanju in izvajanju vseh politik in dejavnosti Unije zagotavlja visoka raven varovanja zdravja ljudi.

13. Pokojnine

Daljšanje življenjske dobe in vse manjši delež delovno sposobnega prebivalstva sta dvojni izziv v smislu zagotavljanja finančne vzdržnosti pokojnin in zmožnosti zagotavljanja ustreznih dohodkov v pokoju. Vezava zakonske upokojitvene starosti na pričakovano življenjsko dobo in zmanjšanje razkoraka med dejansko in zakonsko upokojitveno starostjo s preprečevanjem prezgodnjega izstopa iz delovne sile sta pomembna za usklajevanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ ob hkratni ohranitvi medgeneracijske pravičnosti.

V več državah članicah so dodaten izziv tudi neustrezne pokojnine. V večini držav obstajajo tudi velike razlike v pokojnini med spoloma, saj so bili pri ženskah zaradi nižjih zaslužkov in skupne vsote prekinitev poklicne poti pokojninski prispevki nižji, s tem pa so nižje tudi njihove pokojninske pravice.

Nevarnost neustrezne pokojnine in nižjega kritja poklicne pokojnine je večja tudi pri samozaposlenih in osebah z netipično zaposlitvijo.

- a. *Pokojnine morajo vsem osebam v pokoju zagotoviti dostojen življenjski standard. Sprejeti je treba ukrepe za odpravo razlik v pokojninah med spoloma, na primer z ustreznim priznavanjem obdobj varstva. V skladu z nacionalnimi posebnostmi je treba spodbujati udeležbo samozaposlenih v sistemih pokojninskega zavarovanja.*
- b. *Pokojninski sistemi si morajo prizadevati za zaščito vzdržnosti in prihodnje zadostnosti pokojnin, in sicer z zagotavljanjem široke osnove za prispevke, vezavo zakonske upokojitvene starosti na pričakovano življenjsko dobo in z odpravo razkoraka med dejansko upokojitvijo in zakonsko upokojitveno starostjo s preprečevanjem prezgodnjega izstopa iz delovne sile.*

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti /.../ v primerih, kot so /.../ starost [in] /.../ pravico do socialne pomoči za osebe, ki nimajo zadostnih sredstev.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito /.../ in boj proti izključenosti. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

14. Nadomestilo za primer brezposelnosti

Z učinkovitimi nadomestili za brezposelnost je mogoče olajšati iskanje zaposlitve in izboljšati usklajevanje znanj in spretnosti, zagotoviti ekonomsko varnost med obdobji brezposelnosti, preprečiti revščino ter omogočiti samodejno stabilizacijo med upadi gospodarske rasti. V nekaterih primerih je prejemnikov nadomestil za brezposelnost zaradi strogih pogojev za upravičenost zelo malo. Trajanje nadomestila v nekaterih državah članicah ter izvrševanje pogojev za iskanje zaposlitve in udeležbo v aktivni podpori vzbuja skrb.

- a. *Med ukrepi za pomoč brezposelnim morata biti tudi zahteva za aktivno iskanje zaposlitve in udeležbo v aktivni podpori skupaj z ustreznimi nadomestili za brezposelnost. Trajanje prejetja nadomestil mora zagotavljati dovolj časa za iskanje zaposlitve, a tudi ohranjati spodbude za hitro ponovno zaposlitev².*

² Kot je določeno v načelu 3.

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti /.../ v primeru izgube zaposlitve /.../.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito in boj proti izključenosti. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

15. Minimalni dohodek

Večina držav članic, toda ne vse, revnim osebam ali osebam, ki jim grozi revščina, a nimajo drugih sredstev za preživljanje, zagotavlja minimalni dohodek. Toda med sedanjimi izzivi so tudi neustrezna višina prejemkov, zaradi katere se prejemniki ne morejo izogniti revščini, nizko kritje in nevlaganje vlog za podporo z minimalnim dohodkom, ker je dostop do teh shem zapleten. Pri osebah, sposobnih za delo, lahko šibka vezava na aktivno podporo in socialne službe ter nepostopno prenehanje prejemkov ob ponovni zaposlitvi povzroči odvisnost od prejemkov in ne spodbujata zaposlitve. Dohodkovna varnost ne zajema v zadostni meri oseb, ki jim potečejo nadomestila za brezposelnost, usklajenost med brezposelnostjo in minimalnim dohodkom pa je slaba. Pri starejših osebah določbe o minimalnem dohodku v večini držav članic ne zadostujejo, da bi osebe brez drugih sredstev obvarovale pred revščino.

- a. Osebam brez zadostnih sredstev za dostojen življenjski standard je treba zagotoviti ustrezen minimalni dohodek. Pri delovno sposobnih osebah morajo biti te dajatve vezane na zahteve za udeležbo v aktivni podpori, da bi spodbudili (ponovno) vključevanje na trg dela.**

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *V boju proti socialni izključenosti in revščini Unija priznava in spoštuje pravico do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj zagotovita dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za cilj boja proti izključenosti.

Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju boja proti izključenosti in vključevanja oseb na trg dela.

16. Invalidnost

Invalidne osebe so v veliko večji nevarnosti, da jih doletita revščina ali socialna izključenost, kot splošno prebivalstvo. Soočajo se s pomanjkanjem ustrezne dostopnosti na delovnem mestu, diskriminacijo in odvračilnimi dejavniki na področju davčnih ugodnosti. Nadomestila za invalidnost so zasnovana tako, da lahko povzročijo odvisnost od nadomestila, npr. kadar se nadomestilo ob (ponovni) zaposlitvi v celoti ukine. Na njihovo sposobnost udeležbe v zaposlovanju in življenja v skupnosti lahko vpliva tudi dosegljivost podpornih storitev.

- a. Invalidnim osebam morajo biti zagotovljene podporne storitve in osnovna dohodkovna varnost, ki jim omogoča dostojen življenjski standard. Pogoji za prejetje nadomestila ne smejo ustvarjati ovir za zaposlitev.**

Člen 26 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito in boj proti izključenosti. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

17. Dolgotrajna oskrba

Staranje prebivalstva, spremembe družinskih struktur in večja udeležba žensk na trgu dela prispevajo k večjemu povpraševanju po storitvah dolgotrajne oskrbe. Vrzeli, ki nastane zaradi nerazpoložljivih ali dragih storitev oskrbe v ustanovah, pogosto zapolnijo družinski skrbniki, navadno ženske. Formalna oskrba na domu, čeprav ji veliko prejemnikov in družinskih članov daje prednost, je še vedno preslabo razvita, zato je za veliko družin pogosto edina možnost neformalna oskrba, ki za tiste, ki se zanje odločijo, pomeni hudo finančno breme. Za omogočanje dostopa do ustreznih storitev dolgotrajne oskrbe ob zagotavljanju finančne vzdržnosti sistemov dolgotrajne oskrbe si je zato treba še bolj prizadevati za izboljšanje zagotavljanja in financiranja dolgotrajne oskrbe.

- a. Zagotoviti je treba dostop do kakovostnih in cenovno dostopnih storitev dolgotrajne oskrbe, tudi oskrbe na domu, ki jih bodo izvajali ustrezno usposobljeni strokovnjaki.**
- b. Zagotavljanje in financiranje storitev dolgotrajne oskrbe je treba okrepiti in izboljšati, da bi zagotovili dostop do ustrezne oskrbe na finančno vzdržen način.**

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo v primerih, kot so /.../ odvisnost.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev ter posodobitve sistemov socialne zaščite.

18. Otroško varstvo

Storitve otroškega varstva izboljšujejo kognitivni in socialni razvoj otrok, zlasti tistih, ki živijo v prikrajšanih gospodinjstvih, in izboljšujejo izboraževalne in zaposlitvene možnosti za izobraževanje in trg dela v poznejši življenjski dobi. Formalno otroško varstvo je tudi ključno sredstvo za uskladitev poklicnega in zasebnega življenja ter spodbuda za zaposlitev staršev, zlasti žensk. Toda omejena razpoložljivost, dostop, cenovna dostopnost in kakovost so še vedno velike ovire in zavirajo razvoj otrok. Izziv je še vedno tudi dostop otrok iz prikrajšanih okolij do teh storitev.

- a. *Vsem otrokom je treba zagotoviti dostop do kakovostnih in cenovno dostopnih storitev otroškega varstva, ki jih izvajajo ustrezno usposobljeni strokovnjaki.*
- b. *Na zgodnji stopnji je treba sprejeti ukrepe in preventivne pristope za odpravo revščine otrok, tudi posebne ukrepe za spodbujanje udeležbe pri otrocih iz prikrajšanih okolij.*

Člen 24 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *Otroci imajo pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

19. Nastanitev

Pomanjkanje ustrezne nastanitve in nezanesljivost nastanitve sta še vedno velika težava po vsej EU, ki povzroča finančno tvegane odločitve, deložacije, zaostanke pri plačevanju najemnin in odplačevanju hipotek, v skrajnih primerih tudi brezdomstvo. Razpoložljivost je premajhna tudi zaradi omejitev ponudbe v stanovanjskem sektorju in izkrivljanja na trgu najemnih stanovanj. Pomanjkanje ustrezne nastanitve je tudi ovira za mobilnost delovne sile, uveljavitev mladih na trgu dela, izpolnitev življenjskih načrtov in neodvisno življenje.

- a. *Socialno ogroženim osebam je treba zagotoviti dostop do socialnih stanovanj ali pomoč pri nastanitvi. Ranljivim osebam je treba zagotoviti zaščito pred deložacijo, gospodinjstvom z nizkimi ali povprečnimi dohodki pa pomoč za dostop do lastništva nepremičnine.*
- b. *Brezdomcem je treba nuditi zatočišče, ki mora biti vezano na druge socialne službe za spodbujanje družbenega vključevanja.*

Člen 34 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah določa: *V boju proti socialni izključenosti in revščini Unija priznava in spoštuje pravico do /.../ pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj zagotovita dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev /.../.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za cilj boja proti izključenosti. Člen 153 določa, da Unija podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju boja proti izključenosti.

20. Dostop do osnovnih storitev

Osnovne storitve, kot so elektronske komunikacije, prevoz, energija (kot sta električna energija in ogrevanje) in finančne storitve (kot so bančni računi), ki ljudem v družbi omogočajo polno socialno vključenost ter omogočajo enake možnosti za dostop do zaposlitve, niso vedno na razpolago ali dostopne vsakomur, ki jih potrebuje. Med ovirami za dostop so tudi cenovna dostopnost, pomanjkanje infrastrukture ali neizpolnjevanje pogojev za dostop pri invalidnih osebah.

- a. *Vsem ljudem mora biti zagotovljen cenovno dostopen dostop do osnovnih storitev, vključno z elektronskimi komunikacijami, energijo, prevozom in finančnimi storitvami. Socialno ogroženim osebam morajo biti na razpolago ukrepi za pomoč pri dostopu do teh storitev.*

Člen 151 PDEU določa, da si Unija in države članice prizadevajo za ustrezno socialno zaščito /.../ in boj proti izključenosti.